

[//periodicals.karazin.ua/drinov/article/download/794/581/+&cd=1&hl=ru&ct=cInk&gl=ua](http://periodicals.karazin.ua/drinov/article/download/794/581/+&cd=1&hl=ru&ct=cInk&gl=ua).

12. Національні відносини в Україні у ХХ столітті : Збірник документів і матеріалів / Упорядники : М. І. Панчук (керівник), І. Л. Гошуляк та ін. К. : Наукова думка, 1994. 559 с.
13. Конституція СРСР (5 декабля 1936 года). URL: <http://www.hist.msu.ru/ER/Etext/cnst1936.htm#10>.
14. Кульчицький С. В. Спроби реформ (1956-1964). *Український історичний журнал*. 1998. №4. С. 91-102.
15. Захаров Б. Нарис історії дисидентського руху в Україні (1956-1987). Харків : Фоліо, 2003. 144 с.
16. Литвих Т. В. Тенденції культурних процесів в Україні в умовах «Відлиги» (друга половина 50-х – початок 60-х рр. ХХ ст.) – наука, література та мистецтво. URL: <http://history-pages.kpi.ua/blog/2015/10/11/литвих-т-в-тенденції-культурних-проце/>.
17. Кордон М. В. Українська та зарубіжна культура : Курс лекцій. К. : Центр навчальної літератури, 2005. 584 с.
18. Дзюба І. Інтернаціоналізм чи русифікація? URL: <http://history.org.ua/LiberUA/966-518-110-6/966-518-110-6.pdf>.

УДК 341.485(=214.58)(477) «1942»

Домаскін М. Д.
здобувач ІV курсу спеціальності
014.03 Середня освіта (Історія),
Херсонський державний університет, м. Херсон,
науковий керівник – Г.В.Цибуленко, к.і.н., доцент

ГОЛОКОСТ УКРАЇНСКИХ РОМІВ СИВАСЬКОГО В 1942 р.

***Анотація.** На основі опублікованих матеріалів та архівних джерел розглядається трагічний момент в історії селища Сиваське (сучасна Херсонська область). Встановлено, що за умов окупації, місцеве населення було частково знищено під час Голокосту. Дослідження Голокосту залишається однією з головних тем у модерній історіографії*

***Ключові слова:** Південь України, Голокост, роми, розстріл, СС*

Для дослідження історичних проблем все більш популярним стає мікроісторичний підхід, який дозволяє прослідкувати та реконструювати загальні процеси на прикладі одного населеного пункту або, навіть, людини.

За допомоги досвіду історії селища Сиваське ми намагаємося на мікроісторичному рівні дослідити та реконструювати в часі обставини розстрілу ромів біля тоді ще села Сиваське в 1942 р.

Ця тема є малодослідженою і майже не відображена в науковій та популярній літературі. А той історичний наратив, який доносить нам історію минулого, підлягає доповненню та редагуванню.

На початку Другої світової війни в Сиваському жила невідома кількість ромів. Відомо, що були великі сім'ї такі як Отаєві, Огли та Намазові. Ромські родини мали крупне сільське господарство, як правило, працювали на кузні. Відомо також, що в Сиваському жила одна бабуса ромської національності котру всі називали баба Настя – була доброю, пригощала дітей солодощами [2]. В кінці 1940 р. Степана Намазова призивають до лав Робітничо-селянської Червоної армії (РСЧА), в 1941 р. службу він проходив в Ірані [3]. В Ірані з серпня по вересень 1941 р. проводилася сумісна операція СРСР з Великою Британією з метою забезпечення безпеки іранських нафтових родовищ і налагодження шляхів постачання до СРСР. Слід звернути увагу на те, що ромів, як правило, до армії не призивали.

Відповідно до Нацистського плану «про життєвий простір» на східних територіях, нацисти окреслили категорії населення, які піддаються в сферу впливу «особливого ставлення» через свою національність [5, с. 5].

Наприкінці 1941 р. зондерфюрер Брюнекер формує в Сиваському допоміжний поліцейський апарат [5, с. 84]. Функція даного «апарату» полягала в зборі інформації з населення, патрулювання та охорона стратегічних об'єктів на селі. Поліцейський О. Афонченко зазначав: *«Увесь період служби в поліції я мав гвинтівку, і носив починаючи з 1943 р. поліцейську форму»* [1, арк. 27].

У перших числах травня 1942 р. районний староста І. Ручко та комендант Сиваського фон Шаком направили ноту начальнику поліції Галущенко: *«Силою підлеглих поліцейських провести арешт циган, що проживаю в селі Сиваші і з метою їх розстрілу доставити до вівчарні колгоспу «Паризька комуна», яка знаходиться в 2-3 км від районного центру»*. [1, арк. 222].

5 травня 1942 р. в село з сусіднього Генічеського району прибув офіцер СС. Відомо, що офіцер носив ім'я Карл [5, с. 85].

Незабаром, відділку поліції в. о. начальника М. Шефтнер оглосив, про наказ на арешт ромських родин Сиваського. Причиною для арештів стала обіцянка гітлерівців, за якою всі ромські родини німецька влада перемістить на територію Бессарабії. Звичайно, що ціллю був ростріл цих людей [1, арк. 210; 5, с. 84]. Щоб хоч якось засекретити свої дії, нацисти дозволили ромам взяти з собою документи та худобу. За ніч було заарештовано 3-4 родини [1, арк. 27-28].

Відразу після арешту поліція взяла під конвой приречених та переправляли до вівчарника колгоспу «Паризька комуна». Де вже була викопана землянка для ромів. Зранку 6 травня, до головного поліцейського на об'єкті – О. Афонченка звернулися робітники і повідомили, що яма викопана. Яма була 10 метрів в довжину, 2 метри в ширину і 1.5 метра вглиб [1, арк. 162].

У першій половині дня, 6 травня 1942 р. приїжджає керівництво поліції М. Галущенко та М. Шефтнер та на вантажівці прибув офіцер СС Карл зі своїм водієм [1, арк. 221; 26, с. 86]. Карл починає збір документів ромів, після цього Галущенко наказав про поділ в'язнів на групи та подальше перевезення ромів до місця страти. За наказом райстарости І. Ручко речі страчених повинні були реквізуватись та передані до районної управи [1, арк. 65, 224]. Поліція, також, поділилась на групи. Одна група охороняла приречених дорогою до ями, а інша охороняла біля землянки.

Приїхавши до ями, водій автомобіля подав знак, що можна починати розстріл. Розстрілювали «партіями», в кожній партії було близько 10 чоловік. СС-івець Карл розстрілював людей з карабіну. Розстрілювали людей різної

вікової категорії та незалежно від статевої ознаки [1, арк. 32]. В останній черзі на розстріл водій привіз машиною: жінок та двох дітей [5, с. 86]. Їх було вбито таким же методом. Отже, відбувалися цілком свідомі та заплановані вбивства дітей. Потрібно також згадати, що стосовно цієї події існує міф, згідно з яким малюків підкидували в повітря й стріляли, а ті в свою чергу падали в яму [4]. Звісно, що це є неправдою і цей міф зародився в той період, коли Радянська влада намагалась всі жахіття війни перекинути на нацистів.

Звернемо увагу й на психологічний чинник в цій трагедії. Майбутні жертви мали можливість спостерігати за стратою своїх односельчан, а ті хто не належали до першої групи повинні були спускатися в яму з тілами вбитих раніше. Можна тільки припустити які душевні муки притерпали жертви. Люди впевнені в своїй незворотній участі перебували декілька хвилин, а то й більше на місці розстрілу, де чули постріли, а то і на власні очі спостерігали як падають люди. Кульмінації цей жах досягав тоді, коли матері спостерігали за вбивством своїх дітей, або ж навпаки діти за смертю батьків. Перебуваючи в ямі, жертви повинні були дивитись на смерть прямо в обличчя, а потім уже мертвими падали на своїх знайомих [5, с. 87].

Також слід окреслити участь поліції в розстрілі ромів Сиваського. Роль яких полягало в арешті певної групи населення, конвоюванні до місця розстрілу та, власне, охорони їх на місці, поки головний злочинець проводить акції винищення.

Загалом, в той роковий день – 6 травня 1942 р., на відстані 10 км від селища, зондеркомандою 10А було страчено, дотепер невідомим есесівцем Карлом, 37 українських ромів: чоловіків, жінок, старих та дітей; там же і було розстріляно велику родину Намазових та бабу Настю [2; 5, с. 202].

Таким чином, опинившись за умов німецької окупації українські роми, як і все населення Сиваського, з приходом «нового порядку» сподівались на продовження мирного та розлогого життя, але у німецького командування на це були інші плани. Травень 1942 р. видався дуже важким та жахливим – 37 місцевих жителів було розстріляно за селом, однією людиною. Такий чинник як меморіалізація тих жахливих подій є важливим, оскільки спостерігається поступова втрата пам'яті, і ця стаття є тим каталізатором, який зможе допомогти актуалізувати знання та привернути увагу до відносно нещодавніх подій.

Список використаних джерел

1. Галузевий державний архів СБУ. 10092 Афонченко Олександр Павлович. Спр. № 66. 473 арк.
2. За спогадами Зозулі А. Е. та Паскаря Є. А. З архіву Наталії Солодченко, 2010 рік
3. За спогадами Намазової Р. Я. З архіву Михайла Домаскіна, 2020 рік
4. За спогадами Фалька О. Г. З архіву Михайла Домаскіна, 2020 рік
5. Переслідування та вбивства ромів на теренах України у часи Другої світової війни: Збірник документів, матеріалів та спогадів / уклад. М. Тяглий. Київ : Український центр вивчення історії Голокосту. 2013. 208 с.

Рис. 1. Пам'ятник на місці розстрілу ромів 6 травня 1942 р. Фото 2020 р.

УДК 902/904(477.7)

Заднепрятний С.С.
здобувач ІV курсу спеціальності
014.03 Середня освіта (Історія),
Херсонський державний університет, м. Херсон,
науковий керівник – С.О.Немцев

МОЖЛИВОСТІ ВИОКРЕМЛЕННЯ ХОРИ БЕРЕЗАНИ ТА ПІДРАХУНОК ПАЛЕОДЕМОГРАФІЇ НИЖНЬОГО ПОБУЖЖЯ В АРХАЇЧНИЙ ПЕРІОД ЗА ДАНИМИ ПРОСТОРОВОГО АНАЛІЗУ

***Анотація.** У дослідженні розглядається проблема виокремлення окремої хори Березані від хори Ольвії та робиться спроба палеодемографії за даними просторового аналізу*

***Ключові слова:** Просторовий аналіз, хора, ойкос, Ольвія, Березань, палеодемографія*

Проблема виокремлення окремої хори Березані від хори Ольвії вже існує приблизно 50 років. Раніше було прийнято вважати усі архаїчні поселення Нижнього Побужжя ольвійською хорою. В 1966 р. вперше це питання було підняте Лапіним В.В. [1]. Через 10 років Отрешко В.М. пропонує свою гіпотезу, щодо поділу і приблизну лінію межування двох хор. Він вважав, що поселення, розташовані на захід від точки злиття Березанського та Сосіцького лиманів приналежать хорі Березані, а на схід – хорі Ольвії [2].